

СПІЛКУВАННЯ У РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Клочко О. С. , *соціальний педагог Центру підтримки сім'ї
Сумський державний університет*

Відповідно до Закону України „Про дошкільну освіту” комплектування груп у дошкільних навчальних закладах відбувається за віковими (одновіковими, різновіковими) та сімейними (родинними) ознаками. Сучасні програми дошкільної освіти передбачають наявність і різновікових груп в дошкільному навчальному закладі, відвідування яких позитивно впливатиме на особистісний, пізнавальний, емоційно-вольовий розвиток дитини, забезпечуватиме психологічний комфорт.

Для особистісного становлення дитини особливе значення має спілкування, яке є найважливішим чинником перетворення новонародженого дитини у повноцінного представника людського роду, в соціальну істоту. Дитина дошкільного віку має оволодіти вміннями спілкуватися з однолітками, з молодшими та старшими від себе дітьми.

Спілкування дітей різного віку дає змогу збагатити досвід кожної дитини через різновікову взаємодію, сприяти пізнанню дитиною себе й інших, створювати додаткові сфери саморегуляції. Значущість різновікового спілкування визначається й тим, що воно, з одного боку, формує особливе середовище взаємодії, надає додаткові можливості для реалізації успішності дітей у спілкуванні, а з іншого – сприяє формуванню та прояву їх особистісної ідентифікації.

Питання переваги різновікових груп для дітей дошкільного віку обговорювалися педагогами ще в 20-30 роки 20 століття. Уперше в дошкільній педагогіці проблема спільного виховання дітей різного віку як предмет спеціального дослідження була представлена в роботах Т.А.Маркової, В. Г. Нечаєвої, Р. І.Жуковської на початку 70-х років. Взаємовідносини дітей в умовах різновікового колективу відображено у працях Л.Артемової, Д.Менджеричької. Як оптимальну модель середовища розвитку особистості дитини розглядали різновікову групу дошкільного навчального закладу В.Бутейко, В.Караковський, та інші.

Спілкування дошкільників - це взаємодія дітей, яка спрямована на узгодження та об'єднання їх зусиль з метою налагодження відносин і досягнення загального результату. Поза дошкільним

навчальним закладом діти товаришують з молодшими на один рік дошкільниками, або старшими на 1-3 роки дітьми. Однак досвід спілкування в сім'ї, в системі „дитина-дитина”, достатньо обмежений, оскільки більшість сімей мають одну дитину. У дітей, які мають досвід різновікового спілкування (у багатодітних сім'ях), формується більш точне, повне і різнобічне уявлення про себе, ніж у дітей, які не мають такого досвіду. Чим більш різнобічним і багатшим є спілкування дитини з оточуючими її дорослими та дітьми, тим успішніше відбувається її розвиток. Різновікова група має деякі переваги перед групою дітей одного віку, оскільки умови виховання в ній відтворюють умови виховання в повній сім'ї з кількома дітьми, чого позбавлені багато сучасних дошкільнят.

Потреба в спілкуванні має єдину природу незалежно від віку партнера, вона не є вродженою і не виникає сама собою - це результат життя особистості в суспільстві.

Спілкування в різновікових об'єднаннях зорієнтоване не на віковий потенціал особистості, а насамперед на її соціальний досвід і може здійснюватися як „на рівних” і до відносно рівних суб'єктів, так і у взаємодії, коли суб'єкти усвідомлюють своє положення старшого і молодшого партнера.

У дослідженнях 80-х років А.Г. Арушановою, Т. А. Макєвою, В.В. Стерликовою, С.Г.Якобсон та іншими дослідниками переконливо показано, що різновікова дошкільна група має значний розвивальний потенціал. Проте він не включається автоматично. Для його реалізації потрібні певні умови. Характеризуючи виховну роботу в різновіковій групі, дослідники зазначають, що вона багато в чому залежить від особистісних рис педагога, його методичної підготовки, вміння одночасно керувати діяльністю дітей різного віку. Правильно організоване спілкування дітей глибоко впливає на їхній психічний розвиток, сприяє формуванню товариських взаємин, взаємодопомоги між старшими і молодшими.

В.Н. Аванесова запропонувала три типи організації дітей на заняттях у різновіковій групі: I – усі діти зайняті одним видом діяльності, наприклад математикою; II – комбіновані заняття; III – заняття з однією підгрупою за загальноприйнятою методикою. Ці заняття забезпечують правильне виконання режиму дня в різновіковій групі, глибоке засвоєння знань, сприяють успішному розв'язанню виховних завдань тощо.

Спільна діяльність особливо корисна для молодших дітей. При спілкуванні молодших дітей зі старшими створюються сприятливі умови для розвитку мовної активності молодших дітей. У спільній діяльності, у грі формуються нові форми і функції мовлення, розвивається така важлива якість поведінки, як невимушеність, складаються механізми самооцінки та самоконтролю. Потрібно лише дбати, щоб молодші діти були не пасивними спостерігачами, а активними учасниками процесу.

Постійний соціальний статус дошкільника у різновіковій групі урізноманітнюється одночасною позицією як старшого, так і молодшого серед дітей, що важливо для формування соціальних навичок взаємодії, вміння радитись і отримувати допомогу від старших, а також радити і допомагати меншим. У такій групі дитина не відчуває необхідності постійно порівнювати себе з іншими, щоб «бути рівною», що за недосконалого педагогічного керівництва нерідко спричинює штучне урівнювання. Виховання у різновіковій групі створює умови для набуття досвіду взаємодії, розуміння іншого, вміння спільно гратися, вчитися, працювати.

Практика виховання дітей у різновікових групах набуває поширення і за кордоном. Наприклад у Німеччині традиції суспільного дошкільного виховання є одними з найдавніших. Головні концептуальні засади виховання дітей реалізуються у дитячих садках вільного і відкритого типів.— (штейнерівські дитячі садки і дитячі садки Монтесорі). Відкритий дитячий садок організовано на ситуативно-орієнтованій концепції дошкільного виховання, для якої характерні: відкрите планування з участю дітей; навчання на базі реальних життєвих зв'язків; єдність гри і навчання; різновікова організація життя та діяльності; зв'язок із громадськістю; співробітництво батьків і дошкільного закладу.

На раннє виявлення задатків і природний розвиток здібностей дітей зорієнтована японська система виховання. Вихователі працюють з різновіковими (від 3,5 до 5-ти років) групами дітей. Їхня роль полягає у створенні середовища для саморозвитку особистості дитини, навчити дітей спілкуватися, дбати, щоб кожна дитина відчувала комфорт, рівноправність, а група розвивалася на основі товаришування і співробітництва.

Однак, в Україні дотепер не розроблено сучасні методики, спрямовані на педагогічну підтримку педагогів у вихованні дітей змішаного віку в умовах дошкільного навчального закладу. Методичні

рекомендації В.Аванесової і нині є чи не єдиними, що лягли в основу всіх пропонованих теоретиками і практичними працівниками розробок щодо роботи з дітьми в різновікових групах. Класичний підручник зазначеного автора "Виховання і навчання дітей в різновіковій групі" (1979 р.) – єдиний, яким користуються студенти у педагогічних коледжах та вузах, здобуваючи фахову дошкільну освіту. У спеціальних періодичних виданнях "Дошкільне виховання", "Дошкольное воспитание" та інших робота в різновіковій групі розкривається лише на рівні представлення занять і дидактичних ігор, що є недостатнім для розв'язання проблем, що виникають у роботі вихователів дошкільних навчальних закладів з різновіковим складом дітей.

З урахуванням соціальної значущості та недостатньої розробленості даної проблеми вважаємо актуальним подальше вивчення особливостей спілкування дошкільників різного віку, узагальнення існуючих практик, виявлення, апробація і поширення передового педагогічного досвіду.

1. Аванесова В.Н. Воспитание и обучение детей в разновозрастной группе / В. Н. Аванесова. – М.: Просвещение, 1979. – 176 с.

2. Смольникова Г. В. Психологічні особливості спілкування дітей в різновікових групах дошкільного навчального закладу : Дис... канд. наук: 19.00.07 - 2008.

3. Герасимова Е.Н. Педагогические основы построения образовательного процесса в разновозрастных группах детского сада : Дисс. ... д-ра пед. наук. / Е.Н. Герасимова. – СПб., 2002. – 339 с.

4. І.Ю. Підліпняк (Україна, м. Умань) «Теоритичні засади організації педагогічного процесу в різновіковій групі дошкільного навчального закладу»: Електронний ресурс. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/NiO/2011_4_2/statti/Pydly.htm

Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. / Відп. за вип. В.В. Опанасюк. — Суми : СумДУ, 2013. — Ч.3. — С. 136-139.